

GY. SZABÓ ANDRÁS

A főszerkesztő-helyettes

A főszerkesztő-helyettes kint állt a szerkesztőség ajtaja előtt, és a havat nézte. Két éve nem látott hóval betemetett utcát. A sűrű hóesés a szempillájára ragadt, és csaknem eloltotta a szájában csüngő parázsló cigarettát. Ugyancsak két éve fogadalmat tett a családjának, hogy leszokik a dohányzásról. Nem sikerült. „Először csak a reggelt hagyd ki, aztán ebédig ne gyújts rá, próbáld kihúzni késő délutánig, és csak este szívj el egyet. Menni fog” – mondták a barátok. De nem ment. Bajsa végét tömötten megfestette a nikotin, és a lehelete keserű volt. Az utcát ellepték a járókelők, egy hangos fiúcsapat már ki is élte a tél örömét, visító lányokkal teli szánkót húztak maguk után. Egy pillanatra megérintette a régi havazások emléke, kísértést érzett, hogy beálljon maga is a szánkóhúzóknak közé, de aztán ujjai közül kipöccintette az átázott cigarettacsonkot, gondterhelten megnyitotta a méretes vasajtót, és belépett a széles folyosón. Húsz éve dolgozott a vidéki folyóirat szerkesztőségében, a prózarovat felelőse volt. Ennyi idő alatt az embert egyre ritkábban éri öröm, elfásul, a leadott kéziratok már kevésbé okoznak meglepetést, érzéketlen lesz az újra. De Szándoki Andor azok közé a szerkesztők közé tartozott, akik szüntelenül várták az ismeretlenség homályából előbukkanó tehetségeket, akiknek ő lesz a felfedezőjük, ő nyitogatja érvényesülésük útját. Szerkesztői munkájában ugyan előfordult, hogy egy általa gyengének ítélt novellára egy másik kolléga mint kiváló írásra hivatkozott, míg ugyanez fordítva is megtörtént, egy kiemelten jónak tartott elbeszélést főszerkesztője közepszerű alkotásnak minősített. De hát ki tévedhetetlen? Egyébként legtöbbször jól döntött, szimata, arányérzéke még mindig kielégítően működött, adtak az ítéletére. Két novelláskötete jelent meg, és egy kisregénye. Többnyire a nemzedéki ellentétről, a gyerekkor világából hozta témáit. Egységesen érett, jól tagolt, érzékletes, visszafogott írások voltak, különösebb stílári kockázatot nem vállaló nyelven, többnyire csattanóra kihegyezett, mondhatni, klasszikus szerkezetben. Sikerük volt. Író-olvasó találkozók alkalmával kissé nehézkesen szerepelt ugyan, nemigen volt a szavak embere, de vették a könyveit. Titkolta, valójában ő is a nehezen dolgozó írók közé tartozott, akik többször átírják műveiket, időt adnak maguknak, hogy a mondatok, mert ezeket tartotta fontosnak, a mondatokat, gördülékenyek legyenek, pontosan utaljanak a rájuk bízott jelentésre, az atmoszféra megteremtésére, melyet ő egy jó írás alapfeltételének tartott.

Visszatérve a szerkesztői asztal mellé, az aznap beérkező postára esett először tekintete. Rutinszerűen végigpörgette kezében a borítékokat, elolvasta feladójuk nevét, címét, aztán papírvágó késével szabaddá tette a kéziratokat. A legtöbb írás, ahogy azt sejteni lehetett, szárnypróbálgatás volt, belépőnek szánt bátoralan kísérlet. Persze akadtak olyanok is a szerzők között, akik már díjakat, elismerő okleveleket is felsorakoztattak írásbeli jártasságuk igazolására, de Szándoki Andor tudta, hogy ezeknek az elismeréseknek vajmi kevés a tényleges, „valutáris” értéke. Mialatt olvasott, eszébe jutottak úttörő írásai, az első diákköri dolgozatok, a stencil újság a gimnáziumi évekből, az *Alkoss, gya-*

rapíts antológia, mely már címével is megmosolyogtatta. Nagyon komolyan vették egymást a fiatal alkotói gárda tagjai, hetente összeültek, hogy megvitasák terméseiket. Aztán eszébe jutott legelső megjelent novellája a megyei lapban, a közlése feletti mámor, az érzés, ahogy napokig úszott a boldogságban. Bármikor újra tudta élni a pillanatot. Az átnézett kéziratok közül egyet az oldal szélén megjelölt, otthagya az asztal szélén mint újraolvasandó, közlésre esélyes írást, a többit bizonytalan időre papírdossziéjába tette. Odébb csúsztatta székét az asztal sarkáig, és átfutotta aznap érkezett leveleit a számítógépen. Már az elsők között ott találta főszerkesztője sorait, aki egy szimpózium résztvevőjeként szülővárosában tartózkodott ezekben a napokban. Nyugdíj előtti álló ember volt a főszerkesztő, öreg róka, ahogy szakmai berkekben számon tartották, egyetemi docens, maga is elismert esszéista. Noha évek óta együtt dolgoztak, Szándoki nem igazán kedvelte, nem kerültek közel egymáshoz. A főszerkesztő energikus, fáradhatatlan ember volt, rendelkezett mindazokkal a szónoki adottságokkal, melyekkel helyettese nem, pontos, kialakított véleménye volt mindenről, kitűnő összeköttetései révén a legkétesebb kimenetelű szakmai-politikai csatákat is megnyerte. Egy fiatal védenca elbeszélését küldte és ajánlotta Szándoki figyelmébe, és ez zavarta helyettesét. Miért a főszerkesztőnek küldte első körben az írást a kezdő novellista, miért nem neki, miért kerülte meg ezt a bevett, formális, de leginkább udvariassági eljárást? És nem tartotta sértőnek mindezt a rovatvezetőre nézve a főszerkesztő? Bosszús volt Szándoki, ingerlékeny, kifejezetten méltánytalannak tartotta az ügyintézésnek ezt a módját, kedvesegetten, fújtatva járta körbe az asztalt. Végül is, mit tehetett, főnöke volt a főszerkesztő, ő meg a beosztott. Egy-két kör után lassan lehiggadt, vonakodva ült le asztala mellé, megigazította orrán a szemüveget, és egy szaggatott sóhajjal belekezdett az elbeszélés olvasásába.

A novella alanya, valahol a határvidéken, ez nem derült ki pontosan, hogy hol, egy beszántásra ítélt temetőt próbált megvédeni a pusztulástól, egészen pontosan egy romkápornát. Gyerekkorának egyik fontos színtere volt ez a rom, szinte várta a vele való találkozást, megmagyarázhatatlan vonzalmat érzett iránta minden alkalommal, valahányszor meglátogatta. Órák hosszat, gyakran egész délutánokat töltött omladozó falai között barátaival, utóbb egyre többet egyedül. Később, mikor már messze került szülőhelyétől, hazalátogatva mindig szerét ejtette, hogy felkeresse. – Közhely, banális közhely – mormogta Szándoki, legszívesebben cigarettára gyújtott volna, de mégis maradt, és tovább olvasta a novellát. Amikor felsorakoztak a temető kerítése mellett a munkagépek, és a hírek cáfolhatatlan bizonyossággal erősítették meg a temető felszámolását, a novella hőse a kápolna előtt ült. Még nem tudta, miként fogjon hozzá magányos tiltakozásának, a rombolás megghiúsításának, de szándéka megvalósításában a végsőkig eltökélt volt. A kápolnát nézte, mely rejtett szalakon része lett életének, amelynek okát sosem tudta megfejteni, még a legutolsó pillanatban sem, amikor nagy robajjal feldübörögtek a gépek, és elkezdték megsemmisítő munkájukat.

Miközben olvasói gyakorlatának régi beidegződésével ösztönösen a mondatok megformáltságára figyelt Szándoki, észrevétlenül magával ragadta a történet kifejlése. Az arctalan markológépek kíméletlen térhódítása megállíthatatlanul tört a romkápolna irányába, melynek lépcsőjén a fiú, felkészülve a legrosszabbra, zárt ajakkal, áldozatra készen várta sorsát. „Megpróbált bátor lenni – olvasta –, kitartani, tréfálkozni a rettenetes gondolattal. Lelkének minden rezdülését erre összpontosította, egyetlen elszánt lendületbe, mintha egy-

maga készülne megütközni egy egész hadsereggel. Összeszedte maradék erejét, kihúzta magát, kiegyenesedett, mint a keresztes lovagok az önként vállalt halál előtt egy magasabb cél érdekében. Egy hang után vágyakozott, mely tanúságot tehetne amellet, hogy helyes a cselekedete, de egyedül egy tücsköt látott maga előtt, amint esetlenül bukdácsolt a gyér fűcsomóban.”

Szándoki lehajtotta fejét, állát két ujja közé fogta. Dühe, ingerlékenysége ekkorra már elpárolgott, legyőzve korábbi ellenérzését, hosszan elgondolkodott a kézirat fölött. Igen, valahol ezekért a mondatokért érdemes írni, gondolta. A novella a kápolna pusztulásával ért véget, a markológépek beszántották, a földdel tették egyenlővé a romot, és a fiú nem mozdult a beomlott falak alól. Szürreális, abszurd írás, ez volt Szándoki véleménye, miután végzett az olvasással, és tagadhatatlanul kiválóan megírt. Vajon létezik ez a fajta önfeláldozás? Mozdulatlanul, merengve ült a helyén, nem engedte ki a kezéből a kéziratot. Valamennyi mondatát elejétől az utolsó sorig ízenként végigvette, elidőzött egy-egy bekezdés felett, és ismételten jónak találta. Nem emlékezett arra, hogy írás az utóbbi időben mikor hatott rá ennyire. Még egyszer elolvasta, ezúttal hosszabban, figyelmesebben, és újra megerősödött meggyőződésében. Most még jobban bántotta, hogy nem őt kereste fel kéziratával a szerző, nem ő fogja átadni ajánló sorok kíséretében a fiatalembert az olvasóknak. A sikerhez, mely nagy valószínűséggel erre a fiatalembere vár, neki nem sok köze lesz, más aratja le a babért. A felfedezés öröme ezúttal is elmarad. Keserű volt az érzés, megsemmisítő, szótlanul, leverten oldalgott ki a szerkesztőségi előszobába, és az automatából egy kávévett magának.

Két nap múlva megérkezett a főszerkesztő, nagy hangon számolt be a konferencia munkájáról, a nagyon jó és kifejezetten gyenge előadókról, aztán, mintegy mellékesen, megkérdezte Szándokit – No, és tetszett a kézirat?

– Nem egészen – válaszolta Szándoki. – Jól megírt, de se tér, se idő, hiányos a háttér. Egyáltalán, mikor játszódik a történet, lóg az egész a levegőben.

– És ez olyan nagy baj? – kérdezte a főszerkesztő. Szándoki morgott valamit.

– Szóval nem javaslod közlésre?

– Nézd, olvastam jobbat is – ütötte el a kérdést –, tudom, ismerősöd a szerző, nem tehetségtelen, de egészen biztosan talál alkalmasabbat az írásai közt, várjunk vele.

Három hét múlva a főszerkesztő-helyettes a fia családjához utazott Zalába. Az utolsó pillanatban az állomáson, a bisztró melletti hírlapárusnál megvette a fővárosi folyóiratok egyikét. Már úton volt a vonat, amikor fellapozta. Egy rövid ismertető ajánlás kíséretében három novellát közölt a folyóirat a fiatalembertől. Közöttük azt is, amit ő olvasott a szerkesztőségben. Ezúttal is hibátlannak találta.